

ŠOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol poli in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 1 fl. 36 kr. brez pošte.

Číslo 7.

V torek 14. februarja 1854.

III. tečaj.

Tonček v šoli.

Učitelj. Alj še veste, kaj smo unokrat brali? Kdo daje, da sonce sije, — da deži, da travica raste itd. Oh! kako mogočen je dobri Bog, vse je on stvaril, vse je njegovo. Oh! kako moder je dobri Bog, vse je tako dobro in lepo stvaril in vravnal, da bolje in lepše biti ne more.

Na tega ljubega Očeta v nebesih nikoli ne pozabite, serčno ga ljubite, vselej ga bogajte! — Uni dan ste rekli, da so vam g. katehet pravili, da je Bog vse stvaril in kako. Vzemite dones abecednik, bomo dalje brali, bote slišali tudi nekaj od stvarjenja. Le lepo u bukvice gledajte in dobro poslušajte, kako jaz berem, da bote tudi tako poskusili.

Učitel bere počasno in glasno: „U začetku je Bog stvaril nebo in zemljo.“ Poskusi ti Tonček tako brati, še ti Nanca — še ti . . . Sedaj mi pa povedaj Tonček, od koga si bral?

Tonč. Sem bral od Boga.

Učit. Res od Boga si bral; kaj pa si bral od Boga?

Tonč. Od Boga sem bral, da je v začetku stvaril nebo in zemljo.

Učit. Kaj pa so djali g. katehet, da se pravi stvariti?

Tonč. Stvariti se pravi iz nič kej storiti.

Učit. Glejte! Bog ni imel ničesa, le rekel je: Bodi! in je bilo; to se pravi stvariti. — Kaj si bral, da je Bog stvaril?

Tonč. Bog je stvaril nebo in zemljo.

Učit. To že veste, kaj in kje je nebo; to tudi, kaj je zemlja. Povej mi to. Dobro! Še nekaj si bral: kdaj je Bog stvaril nebo in zemljo. Alj mi veš povedati?

Tonč. Bog je v začetku stvaril . . . To hoče reči: narprej je Bog stvaril . . . popred ničesa ni bilo, le sam Bog je bil.

Učit. Poslušajte, bomo dalje brali: „Zemlja je bila pusta in temna, globoke vode so jo pokrivala.“ Le beri ti, še ti . . . od česa si pa bral Tonček?

Tonč. Od zemlje.

Učit. No! kaj pa?

Tonč. Da je bila zemlja pusta in temna.

Učit. Alj je sedaj zemlja tudi pusta? Alj nič ne raste na zemlji, alj je žalostno na zemlji? Alj je zemlja tudi temna, alj nič ne vidimo, kdaj pa pravimo, da je temno? Kaka je bila toraj zemlja, ko jo je Bog stvaril? . . . Kaj pa si še bral?

Tonč. Globoke vode so jo pokrivala, to hoče reči: veliko veliko vode je bilo na zemlji, ni bilo nič suhega viditi.

Učit. Berimo spet dalje, kako je Bog vse tako lepo stvaril: „V šestih dneh itd. . .“

Tako postopa od stavka do stavka, da pride do kraja. Potem vkaže še vse lepo in počasno prebrati.

Učit. Kej lepe reči smo od ljubega Boga v nebesih brali; tih ne smete nikolj pozabiti. Zato morate to, kar smo dones brali, doma večkrat prebirati, tako dolgo, da bote vse lepo brez bukvic iz glave znali. Prihodnič bom to baral; bom vidil, kdo bo tako priden in mi vse to iz glave povedati znal. To bi bilo lepo, ako bi vsi to lepo znali! —

Učit. Sedaj bomo pa tudi nekaj rajtali. Glejte tukaj je spet lestvica, ki ima 10 šprekel. Naredim spodej še 2 čerti, koliko jih je sedaj: dve na deset, koliko je to?

Tonč. Že vem: dve na deset je dvanajst.

Učit. Potegnem še dve čerti: dve na dvanajst . . . spet dve: dve na štirinajst . . . dve na osemnajst, je dvajset.

Tako gre na viš s trojko, štirko . . . desetko: deset na deset je dvajset.

Vselej je pa treba učencom koj hitro naloge dajati. Imaš Tonček 10 orehov, mamka ti dajo še dva, koliko jih imaš; le reci: dva na deset, koliko jih imaš orehov? Stric ti pridajo še dva, le poskusi: dva na dvanajst. . . S trojko: Mojčika ima 12 jaje, ima

pa svoje kuro, ta jej snese 3 jajca, koliko jajc imaš Mojeika: tri na dvanajst je 15, koliko jajc tedaj imaš.

Tako stopa učitelj počasi od desetke do desetke. Ko je učence do dvajset že dobro naučil, jih jame učiti do trideset, ravno tako, kakor do dvajset. Naredi na deski edno visoko lestvico s 20 špreklami, alj pa, če ta prostora nima, dve zraven eden druge stoječe tako, da vsaka po deset šprekel ima. Začne s enojko: edno na dvajset je . . . edno na edendvajset . . . edno na devet in dvajset je trideset. Po tem s dvojko, trojko . . . desetko. Po tem načinu uči tridesetke, štiridesetke . . . devetdesetke do stotke.

Pri tem nauku mora pa to vsigdar pred očmi imeti:

- a) da otroci vsako število na deski rasti vidijo;
- b) da štejejo gor in dol naprej po temeljnih in potem tudi po redovnih številnicah;
- c) da tudi poskušajo preskakljaje šteti, vendar to ni tukaj tako imenitno več, kakor pri prvi desetki, in sledni;
- d) da učenci primerne naloge dobivajo, to še le ves nauk oživi in kratkočasen naredi.

Narodski običaji v Železnikah.

V. Sveti Gregor.

Na predvečer sv. Gregorja o zdrave Marii napravijo fantje na malo diljco nekoliko smole, jo razžejo ter jo na vodo postavijo, da goreča odplava. To je slika pregovora: „Sveti Gregor luč v vodo verže“, ker od zdaj do sv. Mihela čevljarji, krojači in muškre, ki po šterah šivat hodijo, ne šivajo več pri luči, ampak le pri dnevnim svitlobi od jutra do večera. Svetega Gregorja štejejo v naših krajih za prvi pomladanski dan. Ljuba pomlad! kdo se pač tebe ne veseli, saj si nam oznanovavka novega boljšega življenja. Divji in merzli viharji zime potihnejo, zemlja odloži svoj beli plajšeč ter se obleče z novim zelenim oblačilom, okinčanim z raznimi cveticami. Tički žvergolijo v zgodnjih jutrih že svoje pesmice in z tem hvalijo Boga, ki jih je rešil hude merzle zime, z eno besedo: vse se veseli prijetnega pomladanskega časa.

Pri nas mladina od nekdanj sv. Gregorja dan obhaja z posebno veselico, ker se napravijo mali fantiči od 5 do 10 let kakor soldatje. Že dolgo poprej naprosijo katerega odraslega, da jim lističe (cegelce) naredi, in vsacemu na listič zapiše, al bo prostak, al koporal al oficir i. t. d. Tudi si vsak preskerbi svojo papirnato soldaško kapo in jermene, svojo puško, sabljo in sulico (se ve, leseno) včasih zveržejo tudi malo krajcarčkov skupaj, da si boben kupijo. Tako z vsim potrebnim preskerbljeni se snidejo ta dan vsi oboroženi skupaj, in kdor se nar bolj umeten šteje, jih napeljuje. Marširajo zdaj večkrat po tergu gor in dol, se pred hišami premožniših ustavijo in se „muštrajo“. Ljudje male žolnirčike radi gledajo, in se jim tudi večkrat smeja, ker je skoraj vsaki drugač napravljen. Nekteri si tudi z črnilom berke naredijo, da so bolj junaški viditi. Posebno milo pogledujejo soldatike male dekletice, in z oči se jim serčna žalost sveti, da tudi one niso tako srečne, se te veselice vdeležiti. Ko tako večkrat po tergu gor in dol marširajo, koračijo poslednič na hrib „snegovnik“, tu skakljajo po zeleni livadi in igrajo razne igre, tudi se še muštrajo, potem se v dve versti vstopijo in se vojskujejo. Nar rajši poiščejo kak griček, polovica se jih gor vstopi in brani, polovica pa jih napada. Prav umetno se nekateri branijo, vender mu že pride nasprotnik za herbet, in ga z besedami: „moj je grad“ z grička sune. — Popoldan pridejo iz „Snegovnika“ nazaj, potem pa navadno napravijo: „Tičjo ohcet“. Vsako otroče si sprosi od svoje matere al malo mesa, kako jajce, malo moke, špeha al masla, tudi kaki krajcar. To vse nesejo kaki dobroserčni ženski, ki jim potem iz tih reči pripravi, kolikor mogoče, narboljših jedil. Fletno je viditi rudečolične otročiče krog mize sedeti, ki dobrim jedilom jako prigovarjajo. Med tako veselo in nedolžno družbico stopivši pač človek poterediti mora resnične besede:

„O blažene leta nedolžnih otrok

Vi imate veselje brez težkih nadlog“!

Mladi Jakec.

Jakec, sin nekega najemnika, je bil u majhni bajti rojen, in je v vsem, kar je delal ali govoril, pokazal, da je odkritoserčen

in zvest, vbogljiv in priden, zdrav in vesel fantiček. Lep in ljubeznjiv je bil, kot šmarnica na polju, in nedolžen, kot angeljček božji. Kdor ga je vidil, se ga je veselil, in kdor ga je bolj na tanjko poznal, ga je častil. Rajši se bi bil lačen spat podal, kot da bi kaj jedel, kar ni bilo njegovega, rajši se bi bil pustil do smerti pretepati, ko da bi se bil le enkrat zlagal, in rajši tudi vsako veselje opustil, kakor da bi bil volji svoje ljube mamice nasproti ravnal. Če se je od Boga govorilo, je bil ves nekako zamaknjen, ušesa je napejnal, serčice se mu je smejalo, in u očes-cih so mu od veselja solze blesketale. Od kod pa vse to?

Komaj je bil Jakec rojen, so mu oče odmerli. Mamica so ga odgojili, in njih podučenje je bilo to: „Tvoj oče, ljubo dete! so že davnej umerli, pa so pri ljubem Bogu u nebesih! — Bog je najn oče, preživi mene in tebe. Njegovo oko naju vidi, njegovo serce naju ljubi, njegova roka naju obvaruje, njegov duh naju uči, in njegove nebesa bova enkrat vživala. On je nas stvaril, da bi ga molili in ljubili, da bi njegovo voljo na tanjko spolnovali, in enkrat k njemu v sveti raj priromali . . . Njega bova enkrat gledala od obličja do obličja . . . Njegov sin Jezus Kristus, enkrat fantič kakor ti, je nas vse to učil, naš častiti g. fajmošter te bodo v tih rečeh bolj podučevali, kakor te jaz zamorem. — Moli, kakor Jezus, delaj, kot on, in nikdar ne stori kaj hudega. Njegove nau-ke, njegovo življenje in ljubezen imej noč in dan v sercu in pred očmi. Le nobene laži, moj sinček! le nobene golufije, le ne pre-grehe! Rajši moraš umreti, kakor kaj hudega storiti ali pa govoriti“. Tako so mamica Jakcu od dne do dne na serčice govorili, pa samo to je bilo žalostno, da sami niso brati znali. Jakca se je vsmilil nek sosed, in ga je brati, pisati, računiti, zemljo in svojo domovino poznavati učil. Pa kar so mu mamica povedali, mu je bilo nar ljubši, . . . znali so mu tako lepo pripovedovati, da se je v njegovo serce globoko vtisnilo. Nekega dne, ko je jablan, ki so ga še rajnki oče vsadili, ravno prvo sadje porodil, so mamica tri jabelka vtergali, ktere so bile ravno tako rudeče in lepe kakor zdravje, in tako ljubeznjive kakor Jakec. Prosili so soseda, da je na prvega zapisal: „*pohleven*“, na drugega: „*priden*“, in na tretjega: „*vesel*“. Te tri jabelka so potem Jakcu podarili, ko je

bil njegov god, in mu djali: *„To so tvoje tri bukve, postavi jih na tvojo polico, da jih bodeš zmeraj imel pred očmi, in misli noč in dan na te tri čednosti: „pohlevenost, pridnost in veselje“.* Bodi pohleven, priden in vesel!“! Jakec ni vedel od veselja kaj početi, je zmeraj jabelka ogledoval, in svojo ljubo mamico poslušal, kar so ga učili. Pa ni bilo dolgo, ko so začele jabelka gniti, in mamica mu rekó: *„Jakec, zdaj pa le jabelka pojej, si jih že u svoje serce vtisnile. Pa fantič jih je preveč spoštoval, ker so bile dosihmal njegovi učenci, in jih je sosedovi nar mlajši hčerki, ktera je bila dve leti mlajši kot on, v dar podelil. Tako je bil Jakec zmeraj vesel, in s majhnim zadovoljen. Kadar je svoje opravila dokončal, so mu mamica dali kruhka, sadja ali pa krumpirčka jesti. S vsim je bil zadovoljen, in za vse ljubega Boga zahvalil. Tako je Jakec od dne do dne starejši postajal, je bil zdrav kot kri in mleko, in vesel kot ljube ptičice, tako dober kot njegova ljuba mamica.*

Otroci, bodite taki, kot je bil mladi Jakec!

Jožef Eržen.

Skušnja.

Kilian, vbog študentček potova na praznike proti domu in prenoči v nekem mlinu. Gola klop mu je postel bila. O polnoči, se prebudivši, sliši na steni aržetenco tikati, ki jo luna tudi lepo obseva. Sreberna ura ga mika — misli jo pobasati in skoz okno se zmuzniti, pa vest ga opomina: Ne kradi!

Želja, lepo uro imeti, skozi več prihaja; pa *Kilian* skoči mahoma iz klopi, se splazi skoz okno in odide. Le neke korake stori, ter ga drugič ura mika in vabi, vendar premaga *Kilian* skušnjava. Serčno jo naprej maha, pa luna se za goro potone in *Kilian* u temi pot zgreši. Vleže se vtruden na neki višini in prav sladko zaspi. V jutro pa ga neko krokanje zbudi, in ko oči odpre, ga velika groza prepade. Ležal je pod vislicami, na kterih je tat in razbojnik visel, in vranovi so na njem pasli se. Mislil si je: Glej, ravno taka osoda bi mene došla, ko bi se navadil krasti.

Kilian poklekne in Bogu živo obljubi, tudi prihodnjic vsaki skušnjavi v greh junaško se vstavlja:

*„Kroti, človek! poželenje,
Da ne zaideš v pogubljenje.“*

V. Musi.

Listonoša.

* *Iz Sekorske škofije.* Ne srebra, zlata vredne so bukve, ktere sl.družtvo izdaja. Veliko njihovo vrednost spoznajo celo prosti ljudje. Kakor brž sem „*Starega Urbana*“ enemu kmetu posodil, sem čez nekaj časa iz njegovih ust sledeče besede slišal: Častivredni! „*Tako podučljivih, ino kaj še več, tako gladko slovenskih bukvičk še sem v mojih rokah neimel.*“ — *Oh ljubi mladi duhovni!* si je možek zdehnul: „*Bog Vam vaš trud slovstno naplačaj, da ste nam tako lepe bukve iz daljne Gorice na Goro spravili.*“ — Bog živi Gorico z mladim duhovnim trsjem, naj še v prihodno veliko tako koristnega sadja rodi! Lepa hvala mladim duhovnim slave matere Sinom za „*Starega Urbana*“ v Gorici. J. G.

* *Iz Dolenskega.* Učitelj v Č. se je od nekaj časa močno za slovenščino vnel. Uni dan, kad je pri meni bival, ga prašam, kako se kaj u šoli vede; mi odgovori, da gre vse po slovensko, ker ga je žalostna skušnja zmodrila, da Švabšina uk le opovera. Slava mu!

Toga sim se tud jaz sam zadostno prepričal. Učil sim namreč našo M. mladino od Vuzma preteklega leta do sada. Ko sim to težavno delo prevzel, so nekteri mislili, zadaj se bo še le Abāndranje in Abvandlanje prav pričelo; pa so se jako prevarili. Jaz sim sicer abāndral, toda le mesto poprejšne nemščine sim slovenščino vpelal in sim se u kratkoj dobi prepričal, da poduk u milem materinskem jeziku vse bolj tekne in veliko dobrega sada za prihodnost obrodi. Deca so mene razumele in nije jim bilo po dva - trikrat treba kakove reči razlagati.

Drobtinčica.

* Celovska dehantija zastran jezika nema sreče. Ona šteje 11 slovenskih in zunaj mesta 7 nemških far. Vendar je že več kot 20 let, kar ni imela dehanta, ki bi slovensko zastopil. Dehant pa tudi ljudske šole pregleduje. Gospod toraj, ki ne zastopi slovenske besedice, gleda na slovenske šole, posluša, kako otroci odgovarjajo, kako slovensko pišejo, kako katehet in učitel dolžnosti spolnujeta. Alj to ni čuda? Le eno leto so imele šole Celov-

ske dehantije slovenskega dehanta; alj Bog je tega pridnega in zvestega delavca prezgodaj k sebi poklical. Te dni smo dobili novega korarja in fajmoštra stolne cerkve. Škoda, da slovensko ne zna. Govori se, da bojo za fare na deželi posebnega dehanta in šolskega ogleda postavili, ki slovensko zna. Tako je tudi nekdanj bilo. Fare na deželi so imele svojega dehanta, in mesto Celovec je stalo ravno pod konzistorijem.

Društvo sv. Mohora.

* 800 iztisov „Djanja Svetnikov“ smo že razposlali. Za Goriške društvenike nam nekaj iztisov premalo hodi. Smo že poskerbeli, da jih dobimo, prosimo malo poterpeti, bomo skoraj postregli.

* *Ternov pri ilir. Bistrici.* Po Tvojih listih si „š. pr.“ nam blage darila za vstanovljenje društvene matice izobčil. To prebravši se je v meni goreča zelja obudila, da bi pač ta za našo domovino sveta početba dostojno podpornikov našla.

Iz hvaležnosti do slavnega društva sv. Mahora in do Tebe ljubi „šolski prijatelj“, po katerem je nam učiteljem in zlasti slovenskemu narodu že toliko podučnega došlo, sim se namenil pri tukajšnjih iskrenih domorodcih darila v ta blagi namen nabirati. 10 fl. 12 kr sr., kar sem nabral, tukej pošlem in serčno želim, da bi ta naša majhna daritev tudi drugod za posnemanje služila.

Za gotovo smemo upati, da bo vsacega za svojo domovino vnetega domorodca ta neobhodno potrebna naprava „društvene matice“, po kateri se le zamore društvo vtemeljiti, iz serca veselila, in sveto željo obudila, s *združeno močjo* to doveršiti, kar se je za slavo in blagor našega naroda načelo.

Z ve kim veseljem tudi naznanim, da so nam društvene knjige, kar or tudi „šolski prijatelj“ *zlo všeč*.

Za to pa čast in hvala slavnemu odboru, in vsim podpornikom! Bog daj srečo!

Ternov pri ilir. Bistrici 28. prosenca 1854.

Lavoslav Belar, učitel.